

Războiul clasicilor. Bursa prețurilor pentru versuri și proză

26 Feb 2009 [Alina Purcaru](#), [Steluta Voica](#)

Legea postdecembristă a drepturilor de autor, ce permite pe gratis editurilor doar citarea unor scurte fragmente din opera unui autor în manualele pe care le scot pe piață, a pus pe picior de război moștenitorii marilor clasici și ea. Azi unii, și alții bat obrazul pentru imoralitate și lăfcomie, dar nici moștenitorii între ei nu se privesc cu ochi

cotidianul.ro / Mircea Reștea

Totul a început în 1996, când noua lege a drepturilor de autor arăta că este permisă fără a plăti nici un ban, în scopul doar citarea unor scurte fragmente din opera respectivului scriitor. Cât de lung înseamnă scurt e întrebarea care a băgat zădărnici între editori și moștenitori, căci litera legii nu poate face în nici un caz lumină.

Directorul general al Editurii Humanitas, Lidia Bodea, o întoarce la rândul ei pe toate părțile: ?Legea dreptului de autor 8/1996 spune foarte limpede că pentru orice text integral (de exemplu, un Psalm ori un Creion de Arghezi, un Sonet de Voicu-Ilescu) publicat editura este obligată să încheie un contract de editare cu moștenitorii respectivului autor, chiar dacă acel text apare ca parte a unui întreg de tipul manual, antologie etc. Dar în Legea 8/1996 există un capitol VI care din păcate nu definește fără rest regimul citatelor, al fragmentelor de operă, lăsând astfel loc interpretărilor subiective, deosebit de conflictuale. Ce înseamnă «să nu contravină exploatarea normală a operei?», dar «utilizarea de scurte citate dintr-o operă sau «în măsura în care folosirea lor justifică întinderea citatului?». Cine hotărăște ce e normal, cât de scurt e un scurt se întreabă Bodea.

Să ceri sau să nu ceri bani pentru texte de pe care să învețe elevii la școală devine dintr-o chestiune economică una morală. Bunăoară, legea testamentară a lui Camil Petrescu, Florica Ichim, găsește revoltătoare pretenții care vor bani pentru textele, integrale sau parțiale, incluse în manuale: ?Nu știu ce drept de gălăgie financiară au moștenitorii. Au făcut ceva pentru răspândirea, pentru cultivarea numelor acestor scriitori pe care-i moștenesc??. În privința, acesta spune că nu a cerut și nu va cere bani pentru textele incluse în manuale: ?Sunt fericită că e acolo Camil Petrescu. Vreau să citească, să citească copiii. Fiind editor la rândul meu și un intelectual, știu pentru ce trebuie să lupt, și Florica Ichim este mămăica celor doi fii ai lui Camil Petrescu, veritabilă primară cu mama lor, critic de teatru, a înființat Fundația Camil Petrescu și se îngrijește de publicarea operelor acestuia. ?Băieții lui Camil, care acum trăiesc în străinătate, sunt încăntați de cum merge fundația, chiar dacă nu scot bani din piatră seacă, cum face Mitzura?, comentează Florica Ichim.

Ichim, care n-are vorbe bune pentru fiica lui Arghezi. ?Face niÅŸte lucruri de-testabile?, spune ea ÅŸi nu se opreÅŸte aici: ?Ajuns sÅŸ cearÅŸ bani ÅŸi pentru textele incluse în manuale.

Este o proastÅŸ PRM-is-tÅŸ ÅŸi o catastrofÅŸ pentru posteritatea lui Ar-ghezi. A pus monopol pe editarea ope-relor lui ÅŸ drepturi unei edi-turi care le-a publicat fÅŸrÅŸ note ÅŸi fÅŸrÅŸ studii critice?, acuzÅŸ Ichim. PÅŸrerea Mitzurei Arghezi n-auzi pânÅŸ la închiderea ediÅŸiei, întrucât era prea rÅŸcitÅŸ ÅŸi cu febrÅŸ ca sÅŸ poatÅŸ vorbi. Nici cu Andrei Voiculescu poetului Vasile Voi-culescu, moÅŸ--tenitoarea drepturilor de au-tor pentru Camil Petrescu nu e mai blân-dÅŸ: ?Nu ÅŸtiu ce fÅŸcut Andrei Voi-culescu pentru memoria bunicului sÅŸu, dar cred cÅŸ e mai important ca elevii sÅŸ ÅŸtie cÅŸ Vasile Vo existat?, subliniazÅŸ Ichim. Andrei Voiculescu, fost jurnalist la Europa LiberÅŸ, e surprins însÅŸ ÅŸi indignat de vocile care acuzÅŸ pe el ÅŸi pe Mitzura Arghezi de lÅŸcomie: ?Cei care au început sÅŸ urle sunt cei pe care i-am prins pira-tând la gre au pe Internet un vo-lum întreg pentru care nu au contract de drepturi de autor. Acum s-au speriat pentru cÅŸ eu ÅŸi Mitzura am început sÅŸ câÅŸtigÅŸm procese. Pe 6 martie am pro-ces, de exemplu, cu Petru RomoÅŸanu, directorul editurii Compa a publicat 4 antologii în care a piratat ÅŸi Arghezi ÅŸi Voiculescu, plus alÅŸi 54 de autori fÅŸrÅŸ sÅŸ cearÅŸ dreptul. Rom în timpul urmÅŸririi penale, a continuat sÅŸ le publice. O sÅŸ cer sÅŸ fie confiscate cÅŸrÅŸile ÅŸi donate la orfelinat ÅŸ ÅŸcolare. Nu mÅŸ intereseazÅŸ banii lui, nu vorbim tot timpul despre bani?. Sumele vehiculate de editori i se par pure fantasmagorii lui Andrei Voiculescu: ?Noi cerem pentru o poezie între 300 ÅŸi 500 de lei, sumÅŸ pe ediÅŸie anualÅŸ, în condiÅŸiile în care ni se cere acordul înainte de publicare?.

E drept cÅŸ dacÅŸ nu li s-a cerut acordul în prealabil, se considerÅŸ îndreptÅŸÅŸi sÅŸ pretindÅŸ mai mult: ?Este exact legiui-torul, ai dreptul sÅŸ ceri de cel puÅŸin trei ori preÅŸul realizat în perioada în care s-au folosit abuziv de dreptul de autor?, explicÅŸ Voiculescu. MoÅŸtenitorul poetului acuzÅŸ însÅŸ practici ale unor editori care au piratat texte, dar refuzÅŸ declare tirajul, necesar calculÅŸrii penalizÅŸrilor, situaÅŸii de care s-a lovit în cazul unor volume publicate integral ÅŸi ileg Una dintre cele mai stupefiante si-tua-ÅŸii de furt intelectual de care Voi-culescu povesteÅŸte cÅŸ s-a lovit s-a întâm-plat cu editurÅŸ din Cluj, Odyseea, care a publicat volume integrale din Arghezi, Voiculescu, Blaga, Sadoveanu sau Preda fÅŸrÅŸ s plÅŸteascÅŸ un leu. MoÅŸ--te-nitorii acestora s-au coalizat, ORDA a declarat cazul penal, dar oficialitÅŸÅŸile, de doi ani ÅŸ jumÅŸtate, n-au miÅŸcat un deget. Comisarul responsabil de acest dosar de la Inspectoratul JudeÅŸean de PoliÅŸie din Cluj a putut fi contactat pentru lÅŸmuriri. Tot Andrei Voiculescu susÅŸine cÅŸ nu-mele lui ÅŸi al Mitzurei sunt folosite în- tr-un conflict dintre editori ÅŸi Ministerul EducaÅŸiei ÅŸi bÅŸnuieÅŸte cÅŸ editurile invocÅŸ pretenÅŸiile exagerate ale moÅŸtenitorilor pentru a smulge mai mulÅŸi bani de la minister: ?În momentul de faÅŸÅŸ e un rÅŸz-boi între Ministerul EducaÅŸiei ÅŸi editori, numele noastre fiind vehiculate pe post de bile într-un joc absurd de biliard?.

De altfel, Voiculescu e convins cÅŸ manualele sunt o afacere profitabilÅŸ pentru orice editurÅŸ, acesta fiind ÅŸi mo-tivul p care insistÅŸ sÅŸ i se plÅŸteascÅŸ drepturi pentru orice bucÅŸÅŸicÅŸ de text: ?E cea mai rentabilÅŸ carte de pe piaÅŸa din Cartea e plÅŸtitÅŸ din banii contribuabilului român, via Ministerul EducaÅŸiei?. Statutul manualelor nu e însÅŸ atât de clar lasÅŸ Andrei Voiculescu sÅŸ se înÅŸeleagÅŸ, spune Nicolae Manolescu, la rândul sÅŸu coordonatorul unui ma-nual de limba literatura românÅŸ publi-cat de Editura Sigma: ?Andrei Voicu-les-cu e pe altÅŸ lume când spune cÅŸ mi-nisterul subvenÅŸionează tot. Pentru clasele a XI-a ÅŸi a XII, ministerul nu dÅŸ un sfanÅŸ?. Andrei Voiculescu insistÅŸ însÅŸ spunând cÅŸ, dacÅŸ e vinde manualele, nu ar scoate deci tiraje su-pli-mentare faÅŸÅŸ de ce cumpÅŸrÅŸ minis-terul pentru a acoperi cererea din ÅŸi ÅŸi licee, ÅŸi el ÅŸi Mitzura Arghezi ar re-nunÅŸa la pretenÅŸii bÅŸneÅŸti. Directorul Editurii All, Gabriel Scân-teia, a c Mitzura Arghezi solicitÅŸ în general editorilor sume cuprinse între 500 ÅŸi 1.000 de lei pentru un text, asta dacÅŸ i se cere acordul îna-inte de publicare, iar Andrei Voiculescu, între 2.000 ÅŸi 5.000, în condiÅŸiile în care, continuÅŸ directorul editurii un autor de manuale este plÅŸtit cu pânÅŸ la 2.500 de lei. Directorul a refuzat însÅŸ, oprit de o clauzÅŸ de confidenÅŸialitate declare suma pe care editura All a plÅŸtit-o pânÅŸ la urmÅŸ pentru textele in-cluse în manuale.

Când a venit vorba de justeÅŸea pretenÅŸiilor ridicate de moÅŸte-nitori, Scân-teie îÅŸi pune cifrele sÅŸ vor-beas--cÅŸ: ?So de TVA, o edi--turÅŸ se alege, cu vânzÅŸrile pe un an, dintr-un tiraj de maxim 3.000 de exem-plare, cu 24.000 de lei, asta du ce au fost plÅŸtiÅŸi distribuitorii, cÅŸrora de regulÅŸ le revin 40% din vânzÅŸri. DacÅŸ ar trebui sÅŸ plÅŸtim drepturi pentru autor inclus, un manual ar trebui sÅŸ coste 1.000 de lei?, a comentat editorul. 20.000 de lei a cerut Andrei Voi-cu-lescu

pentru opt versuri, au declarat reprezentanții Editurii Corint, adăru-gând că de regulă moștenitorii se aiază la negocieri cerând sume de zece ori mai mari decât cele la care în cele din urmă se convine. Odată ce li s-a încălcat dreptul, acești oameni au dreptul să ceară oricât?, afirmă Lidia Bodea, director general al Editurii Humanitas. Criticului literar Nicolae Manolescu nici prin gând nu-i trece să trieze autorii care apar într-un manual cu gândul la amenințarea moșteniților: Dacă legea s-ar aplica așa cum ar vrea unii, n-ai fi putut să-mi scriu istoria pentru că e plină de ochii săi, Mitzura Arghezi și Andrei Voiculescu nu sunt decât niște profitori care vor să se îmbogățească de pe profiturile și nu ezită să se comporte ca niște fiare. Interesul lui Andrei Voiculescu e să ia bani și nu să părăsească buni-cu-lui său. I-am spus: «Arghezi are și anse să rămână și dacă e scos din manuale, dar dacă nu-l mai bagi în următorii 5-6 ani nu mai ții nimeni de el!».

E absolut penibil ce se întâmplă acum cu această lege. Copilul de coală aude din ce în ce mai puțin. Dacă-l lipsești, s-a ales praful?, pune punctul pe i Manolescu. Ce cerem noi este extrem de simplu: să vină și să ceară vrea sau ve-nit au primit!?, e replica lui Andrei Voiculescu, și nu numai pentru texte integrale, ci și pentru citate, indiferent că e vorba de un vers sau de o strofă. Ne-potul poetului își amintește de editori de carte căruia le-a acordat gratuit, prin contract, dreptul de publicare, cu condiția să nu comercializeze manualele și antologiile, ci să le distribuie gratuit. Și, în caz contrar obli-gându-se la plata unei amenzi: Mulți au semnat, apoi au vândut manualele și acum se plâng exclamă Voiculescu. Nu ție din partea cui ar putea veni plângerile, dar își amintește un episod jignitor la care a fost în biroul avocatei sale: Unul dintre acești editori a avut o răfuznicie să-i spună avocatei mele «Să mă lași în pace. Reprezinți un moș escroc și o ramolită iredentistă!».

Fiul lui Marin Preda, Alexandru Preda, este de aceeași părire cu Andrei Voiculescu și Mitzura Arghezi și conștient de bună, rea, Legea dreptului de autor trebuie respectată, chiar dacă nu reușește să protejeze pe deplin proprietatea intelectuală: Unele articole ale legii lasă loc de interpretări, care pot genera situații în care autorul se poate trezi vădit de rodul muncii sale, iar criza manualelor relevă acest lucru. Au fost cazuri (și Preda n-a făcut excepție) în care un autor se poate trezi cu pagini întregi de roman tipărite în manuale sau culegeri fără și de-a consimțământul său, vorba de recunoașterea dreptului de autor. Autorul trebuie tratat cu respectul cuvenit și trebuie să pri-mească re-munerație pe măsura valorii sale. Fiul din cea de-a treia generație a lui Marin Preda, cu Elena, recunoaște, e mândrie să apară în manualele școlare, căci acest lucru, spune el, certifică valoarea și considerația operei, dar nu trebuie să acorde mai multă libertate unora în detrimentul altora: Sintagma pe care am auzit-o de multe ori «Să zădărimă merci că-i apare numele în manual» nu se aplică. Legea fie bună, fie rea trebuie respectată. Dacă acolo scrie să fără consimțământul autorului numai câteva fragmente scurte, atunci fragmente scurte să fie, nu tomuri întregi?

Alexandru Preda povestește cum i-a răs în nas un editor și ce l-a costat zeflemeaua pe acesta: Odată, demult, am întrebat editorul: «Domnule, în lege scrie că poți tipări numai un fragment scurt, dumneavoastră ați tipărit pagini întregi». «Domnule Preda», îl aud că-mi zice zâmbind ironic, «Cum explic? Simplu, atât considerăm noi că re-pre-zintă un fragment». M-a pufnit râsul, tu-peu și o răfuznicie per-sonajului? erau uriașe, dar îmbrăcate într-o haină umoristică și dreptate, oameni în robe au considerat altceva referitor la fragmentele scurte și zâmbetul ironic al per-sonajului a avut pre-șul lui. Azi chiar dacă Mi-tzu-ra Arghezi s-ar supăra într-atât pe editurile care scot manuale că nu ar mai vrea să drept de publicare a poeziilor lui Arghezi nici uneia, fiul lui Alexandru Preda crede că supărarea ei probabil are un fundament solid: Nu sunt eu în măsura să judec gestul doamnei Mitzu-ra, dar nu pare a fi gratuit. Ceva a supărat-o doamna Arghezi dacă a hotărât astfel? Fiica lui Lucian Blaga, Dorli Blaga, își amintește că Tudor Arghezi era un plătit încă din timpul vieții: El a avut o ediție de autor începută când încă trăia, în condiții tipografice foarte din opera lui Arghezi erau așa de mari să stăteau în vitrine, nu se mai înghesuia nimeni să cumpere.

Era un poet mare de tot, dar era și un fel de protest, că era supra-saturată piața. Arghezi era protejat de Gheorghiu-Pe Ceaușescu, po-ve-tește fiica poetului, l-a apucat supărarea pe moștenitorii marilor scriitori, i s-a părut că printr-un mult: De aceea a dat în 1968 decretul care im-pozita drepturile de autor moștenite. Decretul special despre care vorbește Dorli Blaga a rămas valabil până în 1989 și avea drept înalte trei categorii de liber-profesioniști. Eram noi, moștenitori

căfrunăaăii îi avocaăii. Mie îi mamei - mama avea o parte îi eu trei păfrăi din drepturile de autor - ne luau în pentru căf eu aveam îi doi copii, dar Mitzurei Ar-ghezi, pentru căf nu avea, statul îi lua impozit 52%. Când mama a murit par-tea ei o lua statul. Pe vremea lui Ceau-ăescu erau douăfeluri de plăăi, una pentru text, ca moătenitor, care înser foarte puăin, îi una pentru îngrijirea ediăiilor.

Răf-măneam cu foarte puăini bani, acolo, cât săf-mi ajungăf pentru niăte ciorapi?, râde fiica lui Lucian Blaga. Nici ac cine ătie ce bani ca drep--turi de autor pentru opera lui Lu-cian Blaga: ?Eu am făfcut contract de copyright cu Humanitas. îmi dau aăa cum e peste tot în străfinăftate îi cum luau îi autorii pe vremea Fundaăiilor Re--gale, un procent de 6-7 vânăfri, asta înseamnăf cam 3-4 milioane pe lunăf?. Dorli Blaga spune căf nu bani vrea pentru poeziile tatăflui săfu ap manuale, ci altceva. ?Săf mai prime-neascăf poeziile, sunt aceleaăi de atăăia ani, cum îmi spun îi nepoăii mei: «Eu strivesc corola de minuni a lumii» îi «Mirabila săfmânăăf», care în timp au devenit niăte locuri comune. Ar trebui săf introducăf mai multe din ope-ra postumăf. Înainte de ?89, de Ziua Re-col-tei, pe prima paginăf în «Scânteia» scria mare «Mirabila săfmânăăf», râde ca o fetiăcanăf care-ăi face de lucru în bancăf, la ăcoalăf, Dorli Blaga. Iar dacăf fost tipăfrite făfrăf încu-viinăăarea sa în manuale îi făfrăf a i se plăfti drepturi de autor, Dorli Blaga nu a vrut săf fa

?Măf costăf mai mult măfsurile, agitaăia îi nervii decât ce am de căătigat. Lucian Blaga trebuie săf fie în manuale moătenitorul lui Mircea Eliade, profesorul universitar Sorin Alexandrescu, spune căf nu a avut niciodatăf probleme cu editurile: ?Poa-te doar în anii ?90, când era foarte mare haos, dar altfel mi-au fost solicitate îi date de fiecare datăf drep-turi de autor. Probleme nu am avut decât cu fostul Fond Literar al Uniunii Scriitorilor, actualul CopyRo, unde mi-au fost trimise niăte drepturi de au-tor de căftre niăte edituri din străfi-năftate îi de aproape doi ani refuzăf săf-mi deblocaf pentru căf nu fac dovada faptului căf eu sunt moăte-ni-torul lui Mircea Eliade. Dar eu le-am trimis actele îi nu am primit un răfspuns?. Directoarea CopyRo, or-ga-nis-mul de gestiune colectivăf a drep-turilor de autor, Nicoleta Cofcinski, susăin înăf căf profesorul Sorin Ale-xandrescu nu i-a trimis nici un act demn de luat în seamăf: ?Doar o co-res-pondenăăf în englezăf dintre avocatul săfu îi o editurăf din Italia în care avocatul săfu încunoăătiinăăeazăf acea editurăf căf Ge-elia-de le-a făfcut cadou drepturile de autor pentru opera lui Mircea Eliade lui Sorin Ale-xan-drescu îi David Brent?.

Florina Rogalski, coordonatoare de manual apăfrut la Editura Corint, este furioasăf pe moătenitorii marilor nume din literatura românăf: ?ăzi cu moăte--nitorii lui Marin Sorescu au fost mari probleme. Noi am refuzat săf scoatem vreun nume dintre autorii canonici doar pentru căf moătenitorii lor cer prea mulăi bani?. Florina Rogalski dăf exem-plul unor autori contemporani care nu au vrut nici un ban textele din manuale: ?Nici Mircea Cărtăfrescu, nici Ileana Măf-lăfncioiu, Leon Dimov sau moăte-nitorii lui Nichita Stăfnescu, mai existăf îi oameni cu luciditate?.

Cât timp pot cere moătenitorii drepturi de autor

Perioada în care urmaăii au drept de moătenire asupra drepturilor de autor variazăf de la caz la caz, spune Nicoleta Cofcinski, directoarea CopyRo, organismul de gestiune colectivăf a drepturilor de autor, fostul Fond Literar al Uniunii Scriitorilor: ?Depinde dacăf scriitorul respectiv a decedat pe legea nouăf sau pe legea veche. Pe legea nouăf înseamnăf căf a decedat dupăf ce a intrat în funcăiune Legea 8/?96, pe legea veche căf a decedat înainte de ?96 îi se aplicăf prevederile Decretului 321/?56. Acesta spunea, respectând Convenăia de la Berna de la vremea respectivăf, căf soăii au drept de moătenire pe tot timpul vieăii, copiii pe 50 de ani îi nepoăii alăi 15 ani, făfrăf săf mai poatăf transmite dreptul Legea nouăf respectăf înăf Convenăia de la Berna în vigoare îi acordăf drept de moătenire urmaăilor, făfrăf între ei, pe o perioadăf de 70 de ani de la data decesului scriitorului?, aratăf Cofcinski. În momentul în care scriitorul nu mai are urmaăi în viaăăf, drepturile sale de autor revin organismului de gestiune colectivăf, precum e cazul Hortensiei Papa-Bengescu, Octavian Goga îi al lui Ion Barbu.